

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Завтур Віктор Андрійович ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ ПОВТОРНОЇ ТА ВТОРИННОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «Х. ПРОТИ КІПРУ».....	565
Мурзановська Аліна Владиславівна ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	568
Пожар Вадим Георгійович РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ ДОПУСТИМОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	571
Підгородинська Анастасія Вікторівна ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ	575
Сидорчук Владислав Васильович УМОВИ ВИЗНАННЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОЮ	579
Стародубов Сергій Вікторович ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ В ПОРЯДКУ СТ. 615 КПК УКРАЇНИ	582
Степаненко Андрій Сергійович ЦИФРОВІ (ЕЛЕКТРОННІ) ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ	584
Стоянов Микола Михайлович ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ІНШІЙ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СВІТЛІ СУЧАСНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	588
Федчун Наталія Олександрівна ПРОФАЙЛІНГ У МЕДІА	590
Цитряк Віктор Ярославович ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	592
Аблов Іван Євгенійович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПІДСУДНОСТІ ТА ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	595
Бабій Світлана Володимирівна ЩОДО ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ ДВІЧІ ПРИТЯГУВАТИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДНЕ Й ТЕ САМЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ДО ОСОБИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	598
Грама Олександр Олександрович ЩОДО ВИДІЛЕННЯ ПРАВА НА РЕАБІЛІТАЦІЮ ЯК ОКРЕМОГО ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	601
Гуменюк Аліна Сергіївна ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ...	603
Дядюк Юрій Олегович РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗБИРАННІ ТА ПЕРЕВІРЦІ ДОКАЗІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	607
Жовтан Олександр Володимирович ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДМОВИ ВІД ЗАХИСНИКА В ПОРЯДКУ СТАТТІ 54 КПК УКРАЇНИ	609
Кіміліченко Сергій Олегович КОНТРОЛЬ І ФІКСАЦІЯ РОЗМОВ ЯК МЕТОД ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	612
Кіліміченко Христина Юріївна ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ...	615

ЩОДО ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ ДВІЧІ ПРИТЯГУВАТИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДНЕ Й ТЕ САМЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ДО ОСОБИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

За своєю суттю та наслідками (обтяженнями) тримання під вартою є найсуворішим ізоляційним запобіжним заходом, оскільки полягає в ізоляції підозрюваного, обвинуваченого, засудженого примусово, проти його волі, та поміщення його до відповідної установи ізоляційного типу з суворими обмеженнями на певний обмежений строк, передбачений законом. Таке суттєве обмеження прав і свобод особи вимагає від суб'єктів застосування до особи тримання під вартою суворого дотримання галузевих засад кримінального провадження при вирішенні питання про обрання, зміну чи скасування цього запобіжного заходу, зокрема й засади заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення.

Взагалі, у науковій літературі дія принципу «non bis in idem» пояснюється трьома обставинами: «По-перше, цей принцип відображає латинську аксіому «nemo debet bis vexari pro una et eadem causa» (ніхто не може піддаватись більше ніж одному обвинуваченню з тієї ж самої причини) і захищає інтереси як окремої особи, так і суспільства в цілому. По-друге, якщо кримінальне переслідування щодо особи остаточно завершилося встановленням її вини чи невинуватості, то неприпустимо знову здійснювати переслідування тієї ж особи за ті ж діяння і на підставі тих же самих фактів. Вважається, що обвинувачення щодо особи у вчиненні конкретного злочину може здійснюватися тільки один раз, після чого не може повторюватися. І по-третє, принцип, що розглядається, втілює повагу до судових рішень, які прийняті раніше з того ж питання» [1, с. 92].

Виходячи з практики ЄСПЛ, для розуміння цього принципу особливе значення має визначення терміну «bis», що означає «дублювання провадження», для якого ключовим моментом є наявність остаточного рішення: «принцип non bis in idem застосовується лише після того, як особу була остаточно виправдана або звинувачена відповідно до законодавства та кримінальної процедури відповідної держави» [2, с. 41]. Другим не менш важливим моментом цього принципу є термін «idem», що означає по суті «одне і те саме правопорушення»: «друге правопорушення можна вважати таким же, як і перше, якщо вони обидва виливають з ідентичних або, по суті, тих самих фактів» [2, с. 41].

Як слушно зауважив Коваль О. М., «заборона повторного притягнення до кримінальної відповідальності за одним і тим самим обвинуваченням «double jeopardy» (заборона повторного ризику або повторний ризик), у першу чергу, пов'язана зі стабільністю та непорушністю вироку. Заборона являє собою абсо-

лютну процесуальну перешкоду, що попереджає та унеможливорює не лише повторне покарання, але й початок кримінального провадження і проведення попереднього розслідування за тим самим злочинним діянням у процесуальному розумінні (тобто, у зв'язку з тими самими фактичними обставинами)» [3, с. 204].

У практиці ЄСПЛ розглядалися питання можливості одночасної кваліфікації одного діяння як: злочину та адміністративного правопорушення; злочину та фінансового правопорушення; злочину та конституційного правопорушення; злочину та дисциплінарного проступку, злочину та цивільно-правового делікту. Здебільшого вважається, що якщо мала місце та сама подія, за тих самих обставин, з тими самими учасниками тощо, то за наявності призначення особі одного виду покарання, призначення іншого є недопустимим, оскільки буде порушувати заборону двічі притягуватися до відповідальності за те саме каране діяння.

Початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності є момент її повідомлення про підозру у вчиненні кримінально-караного діяння. При цьому, не допускається відповідно двічі повідомляти особу про підозру у вчиненні одного й того самого діяння. Хоча відповідні запобіжники недопущення порушення цієї засади запроваджені у КПК на більш ранніх етапах провадження.

Здебільшого порушення вищезгаданої засади кримінального провадження здійснюється органами досудового розслідування, оскільки на них покладений обов'язок внести відомості про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР, тобто розпочати досудове розслідування. Пунктом 4 ст. 218 КПК України визначено, що «на початку розслідування слідчий перевіряє наявність вже розпочатих досудових розслідувань щодо того ж кримінального правопорушення. У разі якщо буде встановлено, що іншим слідчим органу досудового розслідування або слідчим іншого органу досудового розслідування розпочато кримінальне провадження щодо того ж кримінального правопорушення, слідчий передає слідчому, який здійснює досудове розслідування, наявні у нього матеріали та відомості, повідомляє про це прокурора, потерпілого або заявника та вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань» [4].

Гарантією дотримання цього припису закону є передбачена ст. 284 КПК процедура закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування в разі, якщо «існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню» (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК) [4]. За цієї підстави закрити відповідне кримінальне провадження щодо конкретного підозрюваного має право виключно прокурор. За ч. 7 ст. 284 КПК: «якщо в стадії судового розгляду стало відомо про існування по тому самому обвинуваченню вироку суду, що набрав законної сили, або ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню, суд повинен винести ухвалу про закриття кримінального провадження» [4].

Тобто, якщо особі повідомили про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, за яке він був виправданий або засуджений на підставі вироку

суду, що набрав законної сили, то це вже вважається порушенням заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності, відповідно застосування щодо такої особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є незаконним. Дії слідчого, прокурора щодо звернення з клопотанням про обрання, продовження дії, зміну запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є неправомірними.

Відповідно до ч. 2 ст. 177 КПК України: «підставою застосування запобіжного заходу (у тому числі – тримання під вартою) є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч. 1 статті 177 КПК. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених КПК України» [4]. Виходячи з цих вимог законодавства та відповідно до заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язані перевірити відсутність порушення цієї заборони перед складанням та ініціюванням клопотання про застосування запобіжного заходу, в тому числі і тримання під вартою, а слідчий суддя у разі судового розгляду відповідного клопотання зобов'язаний, в свою чергу, при оцінці обґрунтованості підозри встановити також і відсутність порушення заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення. У випадку встановлення факту притягнення особи до відповідальності за таке саме діяння, слідчий суддя повинен винести ухвалу про відмову у застосуванні запобіжного заходу до такого підозрюваного. Це цілком логічно впливає із проаналізованих норм діючого КПК, проте відсутність чіткої вказівки про це у ст. 194 КПК може призвести до потенційних порушень заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення. Тому з метою удосконалення діючого КПК та забезпечення ефективної реалізації зазначеної заборони пропонуємо викласти п.1 ч. 1 ст. 194 КПК у наступній редакції: *«1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення та відсутність вироку суду, який набрав законної сили, або ухвали суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню, або некасованої постанови слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 частини 1 статті 284 цього Кодексу, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності»*.

Можна припустити, якщо особу за вчинення кримінального правопорушення було притягнуто до кримінальної відповідальності обвинувальним вирокіом суду, то є цілком можливою ситуація, коли у процесі досудового розслідування, судового розгляду до особи застосовувався запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Тому з основоположної заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення впливає заборона

двічі застосовувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до особи під час кримінального провадження щодо правопорушення, за яким вона була виправдана або засуджена на підставі вироку суду, що набрав законної сили.

Список використаних джерел:

1. Павич Х. М. Принцип non bis in idem як засада кримінального провадження та підстава для закриття кримінального провадження судом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія право*. 2014. Вип. 28. Том 3. 2014. С. 91-95.
2. Висновок AMICUS CURIAE. Наданий згідно з частиною 3 статті 69 Закону України «Про Конституційний Суд України» про конституційне подання (N 1/12-2017 від 12 грудня 2017 р.) щодо відповідності Конституції України статті 368-2 Кримінального кодексу України Червень 2018 р. URL: https://euaci.eu/wp-content/uploads/2024/04/AMICUS-CURIAE-BRIEF_very-final-Ukr.pdf
3. Коваль О. М. Процесуальні гарантії права особи на виправдання у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 202-205.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Ключові слова: засади кримінального провадження, запобіжні заходи, заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне й те саме діяння, кримінальне провадження, недоторканість особи.

Keywords: principles of criminal proceedings, preventive measures, prohibition of double jeopardy for the same act, criminal proceedings, personal integrity.

Грама Олександр Олександрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ЩОДО ВИДІЛЕННЯ ПРАВА НА РЕАБІЛІТАЦІЮ ЯК ОКРЕМОГО ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Відповідно до ст. 2 КПК України, до завдань кримінального провадження відносяться захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.